

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA KO'P PARTIYAVILIK SIYOSATI

Xolmirzayev Xasanboy

Andijon davlat universiteti tarix fakulteti

3 bosqich 303 guruh Talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada siyosiy partiyalarning jamiyat va davlat hayotidagi ishtiroki, ularning nazariy, g'oyaviy, siyosiy va tashkiliy funksiyalari tahlil etilgan. O'zbekistonda ko'ppartiyaviylik tizimining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va istiqbollari borasida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: siyosiy partiya, taraqqiyot, ko'ppartiyaviylik, ijtimoiy-siyosiy hayot, partiyalararo raqobat.

KIRISH

“Partiya” so‘zi lotincha, “qism”, “guruh” ma’nolarini anglatib, u yoki bu jamiyatda mavjud bo‘lgan ijtimoiy guruhlar, tabaqalar, qatlamlarning bir qismini, odatda ularning ilg‘or va eng faol qismini birlashtiradigan siyosiy tashkilotni anglatadi. XX asrning so‘nggi davriga kelib J.Lapalambara va J.Anderson “Boshqaruv va siyosat ensiklopediyasi” nomli asarida quyidagi ta’rifni berganlar: Partiya rasmiy maqomga ega bo‘lish va rasmiy tashkilot bo‘lish bilan bog‘liq markazni periferiya bilan bog‘lovchi va davlat organlariga o‘z nomzodlarini saylovlar vositasida o‘tkazishga moyil bo‘lgan har qanday guruhdir [2].

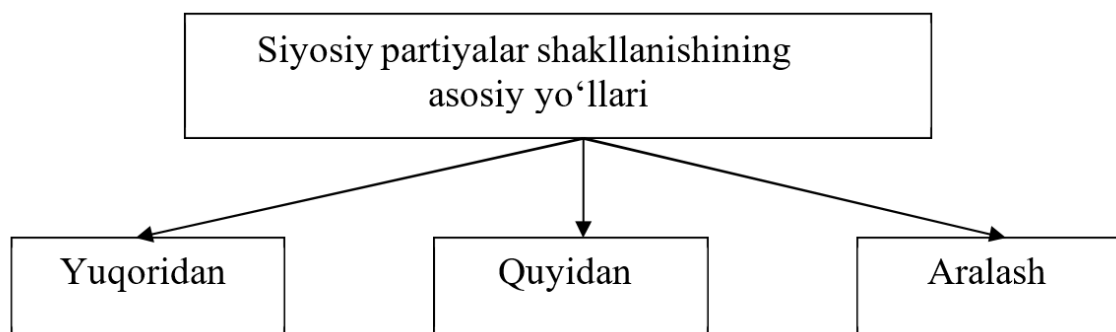
ADABIYOTLAR SHARHI

G‘arb siyosatshunos olimlari siyosiy partiyalarni quyidagi belgi va funksiyalari asosida ta’riflaydilar. Siyosiy partiya – rasmiy va tashkiliy tizimga, huquqiy maqomga ega bo‘lgan va saylov jarayonlariga ishtirok etadigan nodavlat institut turi va guruhiy birlashmadir. Siyosiy partiya umumiy g‘oya va mafkura, ijtimoiy-siyosiy manfaatlar, maqsadlar asosida odamlarni ixtiyoriy ravishda birlashtiruvchi turg‘un tashkilot, fuqarolik jamiyati bilan davlatni bir-biriga bog‘lovchi eng muhim vositalaridan biri, hozirgi zamon huquqiy-demokratik davlati hayotining zururiy omillaridan biridir. Bugungi kunda mazkur institutni tadqiq etish, jumladan, O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan yangi bosqichdagi islohotlar negizida ko‘rib chiqish nafaqat ilmiy, balki amaliy ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Mustaqil O‘zbekiston Respublikasining davlat hokimiyati tomonidan amalga oshirilayotgan chuqur iqtisodiy va siyosiy islohotlar o‘tkazish siyosati natijasida mulkchilik shakllarining xilma-xilligi qonuniy kafolatlandi, mulkni davlat tasarrufidan chiqarib xususiylashtirish jarayonlari tobora tez sur‘atlarda sodir

etilmoqda, jamiyat siyosiy tizimida ham tub mohiyatli chuqur islohotlar o'tkazildi. Bularning hammasi O'zbekiston jamiyati siyosiy hayoti oqimida siyosiy partiyalarning vujudga kelishi va faoliyatining jadallashuviga qulay shart-sharoitlar yaratib berdi.

O'zbekistonda ko'ppartiyaviy tizim tadrijiy asosda shakllanib bormoqda. Hukmron va muholifat partiyasi shakllanishi uchun asta-sekin sharoit yaratilmoqda. Mamlakatimizda siyosiy hayotni demokratiyalashtirish borasida konstitutsiyaviy huquqiy asoslar yaratildi. Bunga misol qilib, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, "Siyosiy partiyalar to'g'risida", "Siyosiy partiyalarni moliyalashtirish to'g'risida", "Davlat boshqaruvini yangilash va yanada demokratiyalashtirish ham mamlakatni modernizatsiya qilishda siyosiy partiyalarining rolini kuchaytirish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy qonunlarni keltirish mumkin.

O'zbekiston o'z mustaqilligiga erishganining dastlabki davridan boshlaboq mamlakatda zamonaviy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini shakllantirishning muhim shartlaridan biri sifatida ilgarigi yagona mafkuraning ustuvor bo'lishidan voz kechgan holda ko'ppartiyaviylik, mafkuraviy va siyosiy xilma-xillik tamoyillarini konstitutsiyaviy tuzum asoslari sifatida e'lon qilib, siyosiy partiyalarni siyosiy munosabatlarning eng muhim sub'ektlaridan biri sifatida e'tirof etdi. 1992 yilda qabul qilingan mamlakat Konstitutsiyasiga bu prinsiplar asosiy tamoyillar sifatida belgilab qo'yildi [1].

Bu davlat boshqaruvida respublikada yashab istiqomat qilayotgan barcha aholi tabaqalarining fikr va qarshlarini to'laqonli amalga oshirishning muhim mexanizmi aynan ko'ppartiyaviylik ekanligi bilan bog'liq edi.

XULOSA VA MUNOZARA

Siyosiy partiyalar va harakatlar hamma vaqt jamiyatning ijtimoiy-siyosiy tizimini tarkibiy qismini tashkil etgan, unga davlat va jamiyat, hokimiyat bilan xalqni bog'lab turuvchi bo'g'in sifatida qarab kelishgan. Siyosiy partiyalar jamiyatning ijtimoiy rivojlanishi turli xil siyosiy institutlar, mafkuralar va fikrlar xilma-xilligiga asoslangan sharoitdagina erkin, demokratik jamiyat qurilishining muhim ajralmas qismiga aylanishi mumkin. Shundagina siyosiy partiyalar to'g'risida mavjud qarashlar o'zgaradi va fuqarolarda ko'ppartiyaviylikni jamiyatdagi beqarorlik, siyosiy ixtiloflar

hamda o‘zaro kelishmovchiliklar manbai sifatida emas, aksincha demokratik adolatli, fuqarolik jamiyati qurilishining muhim sharti sifatida qarash qaror topib boradi. Siyosiy partiyalar va ularning liderlari ham muayyan ijtimoiy kuchlarga tayanadi, ammo sinfiylik uning faoliyatining asosiy tamoyili bo‘lmasligi kerak. Siyosiy partiyalar jamiyatdagi aholining nisbatan kengroq qatlamiga tayanishi, turli xil ijtimoiy guruhlar, mulk egalarining qarashlari, manfaatlarni o‘zida ifodalashi bilan birga u, asosan, real inson maqsadlari va manfaatlari, umuminsoniy tamoyillarga buysundirilgan bo‘lishi lozim [6].

Jamiyatning demokratlashuv darajasi siyosiy partiyalarning miqdori yoki uning jamiyatdagi mavqei bilan belgilanmaydi. Haqiqiy demokratik jamiyat fuqarolarning jinsi, irki, millati, dini, shaxsi va ijtimoiy kelib chiqishidan qat’i nazar bir xil huquq va erkinliklarni, faoliyatni bir xil ta’minlab berganligi, uning kafolatlanganlik darajasi bilan, jamiyatdagi hamjihatlik, siyosiy-ijtimoiy barqarorlik, tinchlik kabi tamoyillar bilan belgilanadi.

Mamlakatdagi o‘zgarishlar sharoitida siyosiy partiyalarning o‘z dasturiy qarashlarini shakllantirishda ilgari stereotip, tor mafkuraviy yondashuvlardan voz kechib, jamiyatda kechayotgan jarayonlarga keng miqyosda qarash va shunga mos ravishda takliflarni ilgari surish darajasiga o‘tishi, endilikda siyosiy partiyalarning davlat va jamiyat o‘rtasida fikr almashuv va o‘zaro ta’sir yangi sifat pog‘onasiga chiqayotganidan ham dalolat beradi. Ularning hududlarda amalga oshirayotgan faoliyati esa partiyalarning aholining siyosiy sotsializatsiyalashuvi muhim faktorlaridan biriga aylanayotganligini ko‘rsatadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi//elektron resurs: <https://lex.uz/docs/20596>.
2. O‘zbekiston partiya matbuotidagi dolzarb muammolar. –T.: NYMPHOGO, 2011. –128 b.
3. Vyatr E. Siyosiy munosabatlar sotsiologiyasi. -M.: "Taraqqiyot", 2019 yil.
4. Almond G., Pauell J., Strom K., Dalton R. Bugungi qiyosiy siyosat: Jahon sharhi. –M.: “Aspect Press”, 2012 yil.
5. Boime K. von. Partiyalar // Siyosatshunoslik kecha va bugun. jild. 4. –M., 2012. –S. 135.
6. Muxayev R.T. Siyosatshunoslik. –M.: 2018. –B.221.
7. Saidov S. O‘zbekiston parlamenti saylovi yakunlari to‘g‘risida. “Markaziy Osiyo va Kavkaz”, 2010. T.13., 1-son. –B.71-72.